

Din Eğitiminde Dijitalleşme ve Ailenin Rolü

Emine GENÇTÜRK¹

Öz

Eğitim her geçen gün hızla değişmekte ve gelişmektedir. Din eğitimi ve öğretiminin, günümüzde küreselleşen dünyada bireyin ahlaki gelişimine, hayatını anlamlandırmasına ve problemlerine çözüm üretmesine katkı sağlayabilmesi için yeni bir anlayışla ele alınması ve yeni yöntem ve tekniklerle öğrenilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, dijital teknolojinin sağladığı olanaklardan faydalanarak din eğitiminde etkili ve nitelikli bir öğretim sağlanabilir. Dijital teknolojiler, interaktif öğrenme materyalleri, video ve ses kayıtları, sanal gerçeklik gibi öğretim araçları, öğrencilerin öğrenme deneyimlerini zenginleştirebilir ve din eğitiminde anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştırabilir. Bu nedenle, din eğitimi ve öğretiminde dijital teknolojilerin kullanımı önemlidir. Bu bağlamda ebeveynler etkili ve önemli bir faktördür. Özellikle teknolojinin nasıl kullanılacağı konusunda ailelerin çocuklarını yönlendirmesi ve örnek olabilmeleri önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Din eğitimi, Dijital Din Eğitimi, Ebeveyn Tutumları

Digitalization in Religious Education and the Role of the Family

Abstract

Education is rapidly changing and developing every day. In order for religious education and teaching to contribute to the moral development of individuals, to give meaning to their lives and to produce solutions to their problems in today's globalizing world, it needs to be approached with a new understanding and learned with new methods and techniques. In this context, effective and qualified teaching can be provided in religious education by taking advantage of the opportunities provided by digital technology. Digital technologies, interactive learning materials, video and audio recordings, and teaching tools such as virtual reality can enrich students' learning experiences and facilitate understanding and interpretation in religious education. Therefore, the use of digital technologies in religious education and teaching is important. In this context, parents are an effective and important factor. It is important for families to guide their children and set an example, especially on how to use technology.

Key words: Religious Education, Digital Religious Education, Parental Attitudes

¹ Yalova Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, eminegencturk@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7327-5430

Giriş

XX. yüzyılın en önemli teknolojik ürünlerinden biri olan bilgisayar, günümüzde mühendislikten tasarıma, sağlıktan savunma teknolojisine, bilimsel araştırmalardan eğitim alanına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu geniş kullanımın temel nedenlerinden biri, teknolojinin 1950 yılından beri hızla gelişmesidir. Özellikle son yirmi yılda elektronik alanındaki teknolojik ilerlemenin bir sonucu olarak bilgisayarlar küçülmüş ve fiyatları hızla düşmüştür, bu da birçok ülkede insanların bilgisayarlara daha uygun fiyatlarla ve kolayca sahip olmalarını sağlamıştır. Tüm bu gelişmelerin eğitimcileri, anne babaları ve genç kuşakları, geleceğimizin vazgeçilmezi olan bilgisayar teknolojisi ile değişen dünyaya çocukları hazırlama sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır.²

İnsan toplulukları tarih boyunca farklı evrelerden geçerek toplumsal gelişim yaşamışlardır. Bu evreler ilkel toplumdan tarım toplumuna, ardından sanayi toplumuna ve günümüzde ise bilgi toplumuna doğru ilerlemiştir.³ İnternet, dünyanın her yerine hızlı bir şekilde ulaşılma imkânı sağlamakta ve din, dil, ırk veya ülke ayrımı yapmamaktadır. Dijital dönüşüm, birkaç teknolojiyle sınırlı değildir; ancak Web 2.0, mobil teknolojiler, geniş bant internet, bulut bilişim, dijital medya, büyük veri, yapay zekâ, artırılmış gerçeklik, nesnelerin interneti ve 3D yazıcıların etkisiyle yeni bir çağa işaret etmektedir.⁴

Teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte internet, hayatın her alanına dahil olmuş durumdadır. Hızlı bir şekilde bilgi, fotoğraf, görüntü, haber, metin ve veri iletimi, oyunlar, elektronik posta, video konferans, sohbet odaları, sosyal medya gibi çeşitli hizmetlerin bulunması, interneti çağımızın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Ancak, dezenformasyon (bilgi çarpıtma), bilgi kirliliği, sahtecilik, fikir hırsızlığı ve yasa dışı işlemlerin internet üzerinden gerçekleştirilmesi gibi sorunlar da bu teknolojinin beraberinde getirdiği dezavantajlar arasında yer almaktadır.⁵

Bilgisayar ve internet teknolojileri, dijital medyanın temel araçları olarak, yetişkinlerin çocuklar üzerindeki rehberlik rollerini tartışmalı hale getirmektedir. Bu süreç, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkmış olup, yetişkinleri, çocukların medya teknolojileriyle olan ilişkilerini anlamaya, kontrol etmeye ve bu teknolojilerin kullanımından kaynaklanan sorunlara müdahale etmeye yönlendirmektedir. Bilgisayar ve internet kullanımı giderek yaygınlaştıkça, çocukların bu teknolojilere erişimleri artmakta ve günlük yaşamlarında daha sık kullanılmaktadırlar. Aileler, bir yandan çocukların yeni teknolojileri öğrenmelerini teşvik ederken, diğer yandan çocukların internet ve bilgisayar kullanımından kaynaklanan potansiyel sorunlar hakkında endişe duymaktadırlar. Bu sorunlar genellikle iki kategoriye ayrılmaktadır. Birincisi, çocukların internet ve bilgisayarla geçirdikleri fazla zaman, ikincisi ise bu teknolojileri güvensiz bir şekilde kullanmalarındır.⁶

Hayatın her alanında adeta internete bağımlı ve hatta mecbur şekilde yaşamaya başlanmıştır. Dolayısıyla günümüzde özellikle de dini inançlar ve yaşantı noktasında olumlu

² Şevket Mert, *Bilgisayar Oyunları Yoluyla Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi* (Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 1.

³ Murat Dağıtmaç - Şehadet Ekmen, *Dijital Psikolojik Devrim* (İstanbul: Motto, 2019), 12.

⁴ Dağıtmaç - Ekmen, *Dijital Psikolojik Devrim*, 17.

⁵ Dağıtmaç - Ekmen, *Dijital Psikolojik Devrim*, 65.

⁶ Abdurrahman Özkan, *Dijital Çağın Çocukları* (İstanbul: Kriter Basım Yayın Dağıtım, 2022), 69.

ve olumsuz etkileri olan internete karşı doğan bu mecburiyetin ve gelişen bağımlılığın en doğru şekilde yönetilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Hayatta karşısına çıkan her olayda olduğu gibi bu olayda da Müslüman bir bireyin, bakış açısını İslami değerlerle şekillendirmesi gerekmektedir.⁷

Dijital Dünya

İnsanlık tarihi boyunca, çeşitli değişim ve gelişmeler bireylerin yaşamlarını etkilemiştir. Yakın dönemde dünya çapında yaşanan Covid-19 pandemisi, bu değişimlerin en belirgin örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Pandemi süreci, hayatın birçok alanında dijitalleşmeyi hızlandırmıştır. Teknolojik araçların desteğiyle şekillenen yeni yaşam biçimlerine uyum sağlamak, bireyler için bir gereklilik haline gelmiştir. Teknolojinin sunduğu fırsatlar yaşamı kolaylaştırırken, beraberinde bazı olumsuz etkiler de getirdiği belirtilmektedir. Pandemi sırasında bireylerin büyük bir kısmı uzun süre evlerinde kalmak zorunda kalmış, bu durum çeşitli sorunlara yol açmıştır. Araştırmalar, bu süreçte çocuk ve ergenlerde teknolojik bağımlılık eğilimlerinin arttığını; yetişkinlerde ise depresyon, endişe ve diğer psikolojik sorunların daha sık görüldüğünü göstermektedir. Bu bulgular, pandemi sürecinin bireylerin dijitalleşme deneyimlerine etkilerinin incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Toplumsal yaşamın başlamasıyla birlikte, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla medya yapıları ortaya çıkmış ve bu yapılar toplumlar tarafından benimsenmiştir. Medya, var olduğu günden bugüne insanlar ve toplumlar üzerinde önemli bir etki oluşturmuştur. İlk olarak yazılı medya faaliyetleri sınırlı bir etki alanına sahipken, zamanla sesli ve görsel medya araçlarının devreye girmesiyle medyanın etki alanı genişlemiştir. Günümüzde ise sosyal medya, sanal ortamda sağladığı ulaşım kolaylığı, etkileşim imkânı ve çeşitli avantajlarıyla medyanın etki gücünü önemli ölçüde artırmıştır. Sosyal medya, bireylerin ve toplumların yapısını etkileyen güçlü bir belirleyici faktör haline gelmiştir. Bu etkiler zaman zaman bilinçsiz bir şekilde gerçekleşse de, genel anlamda medya, toplumu yönlendirme konusunda önemli bir rol oynamaktadır.⁸

Günümüzde bireylerin teknolojik ekranlarla yoğun şekilde vakit geçirdiği gözlemlenmektedir. Bu durumun, bazı bireylerde yalnızlık ve mutsuzluk hissine neden olduğu yönünde araştırmalar bulunmaktadır. Teknolojik cihazlara ve dijital platformlara fazla odaklanan kişilerin, kendilerine ayırdıkları zamanın azalması nedeniyle duygusal dünyalarının etkilenebileceği ileri sürülmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının, çevrim içi platformlarda mutlu görünme çabası içinde oldukları, ancak bunun içsel yalnızlık ve mutsuzluk hissini artırabileceğine dair bulgular mevcuttur. Her bireyin duygusal bir kapasitesi olduğu varsayılmaktadır. Günlük yaşamda kısa süreler içinde farklı duygular uyandıran içeriklere maruz kalmak, bu kapasitenin tükenmesine ve doyuma ulaşmasına neden olabilmektedir. Bu durum, tükenmişlik kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Zaman içinde bireylerin duygusal tepkilerinin azalması, güldürücü, korkutucu, şaşırtıcı veya üzücü içeriklere karşı duyarsızlaşma gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca, dijital platformlarda sıklıkla maruz kalınan içeriklerin normalleşmesi, bireylerin bu olaylara karşı algılarının değişmesine yol

⁷ Sefa Gedik, *Dijital Neslin Müslüman Bilinci* (İstanbul: Çığır Yayınları, 2022), 34.

⁸ Pelin Vardarlı - Cem Zafer, "Medya ve Toplum", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 22/2 (30 Kasım 2019), 1.

açabilmektedir. Bu bağlamda, dijital etkileşimlerin bireylerin duygusal ve sosyal durumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁹

Dijital dünyada ve genel olarak her alanda artan hız, sanal dünya ile etkileşimde bulunan bireylerin davranışlarını ve kararlarını etkileyebilmektedir. Sanal ortamda kullanıcılar, gerçek hayatta yapmayacakları hareketleri dijital araçlar aracılığıyla gerçekleştirebilmekte, ancak bu durum fiziksel veya maddi bir zarar yaşamadan sonuçlanabilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve sosyal medyanın hayatın merkezinde yer alması, bireylerin tatmin duygularını etkileyebilmekte ve sosyal karşılaştırmalara neden olabilmektedir. Bu durum, toplum ve aile yapısında değişimlere yol açarak, bireylerin psikolojik durumlarını etkileyebilir. Araştırmalar, dini inançların bireylerin psikolojik dayanıklılığını destekleyebileceğini ve toplum yapısındaki değişimlerin bu inançlar üzerindeki etkisinin bireylerin duygusal durumlarına yansıdığını göstermektedir. Bu bağlamda, teknolojinin ve sosyal medyanın bireylerin psikolojisi ve toplumsal yapılar üzerindeki etkileri, daha fazla araştırılmayı gerektiren bir alan olarak dikkat çekmektedir.¹⁰

Her medya aracı belirli bir amacı taşıyan özel bir mesajı iletmek üzere düzenlenmiştir. Bu mesajlar genellikle belirlenmiş bir hedef kitleyi amaçlamaktadır. Ancak mesajın alıcısı, sadece hedeflenen ya da tanımlanan kitleyle sınırlı değildir. Özellikle öngörülemeyen izleyiciler, mesajdan beklenmeyen şekillerde etkilenebilmektedir. Bu durumun en iyi örnekleri, çocukları hedef kitle olarak belirlemeyen içeriklerin çocuklar üzerindeki etkileridir.¹¹

Araştırmalar, medya içeriklerinin ergenlerin cinsel davranışlarına önemli etkilerde bulunduğunu göstermektedir. 13-17 yaş aralığında 1.800 ergen üzerinde yapılan bir çalışmada, yoğun cinsel içerik izleyenlerin, daha az izleyenlere kıyasla, ilk cinsel ilişkiyi yaşama olasılığının iki kat fazla olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde, 12-17 yaş grubundaki 1.700 ergenin incelendiği bir çalışmada, yoğun cinsel içerik maruziyetinin istenmeyen erken gebelik riskini iki kat artırdığı belirlenmiştir. Ayrıca, bu etkilerin kalıcı olduğu ve erken dönemde yüksek cinsel içerik maruziyetinin yetişkinlikte riskli cinsel davranışlarla ilişkili olduğu görülmüştür. 14-18 yaş arasındaki Afrikalı-Amerikalı kızlarla yapılan bir çalışmada ise rap müzik videolarına yüksek maruziyetin, birden fazla partnerle ilişki ve cinsel yolla bulaşan hastalık riskini sırasıyla 2 kat ve 1,6 kat artırdığı bulunmuştur.¹²

Günümüzde bireyler, kişisel verilerini ve çevrim içi etkinliklerini ticari kazanç için kullanan dijital sistemlerin etkisi altındadır. Verilerin toplanması ve bu verilerin gelecekte bireyler, aileler ve toplumlar üzerinde yönlendirici bir etki yaratabileceği gerçeği bilinmesine rağmen, bu duruma karşı genel bir sessizlik hâkimdir. Dijital dünyanın gelecekteki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bireysel ve toplumsal çabaların artırılması gerektiği görülmektedir. Paulo Freire'nin "İnsan zihninin manipülasyonu bir fetih aracıdır" ifadesi, dijital platformların bireyleri bilinçli veya bilinçsiz şekilde yönlendirme gücüne işaret etmektedir. Sosyal medya gibi dijital araçlar, kullanıcıların davranışlarını etkileyerek, bireylerin normalde sergilemeyeceği eylemleri çevrim içi ortamda gerçekleştirmelerine neden

⁹ Gedik, *Dijital Neslin Müslüman Bilinci*, 74-75.

¹⁰ Dağıtmaç - Ekmen, *Dijital Psikolojik Devrim*, 168.

¹¹ Özkan, *Dijital Çağın Çocukları*, 63.

¹² Michel Desmurget, *Dijital Ahmak Fabrikası*, çev. Ömer Kemal Buhari (İstanbul: İnsan Yayınları, 2022), 229.

olabilmektedir. Bu süreç, uzman kişiler tarafından sistematik bir şekilde yürütülmekte ve bu alanda çalışanlar, yüksek ücretlerle ödüllendirilmektedir.¹³

İnternet ve dijital teknolojilerin toplumların kültürel yapılarını etkileyebileceği ve bu süreçte bazı değerlerin dönüşümüne yol açabileceği ileri sürülmektedir. İnternet ve sosyal medya, küreselleşmenin bir aracı olarak, toplumların dil yapısından kültürel ve dini anlayışlarına kadar çeşitli alanlarda değişimlere neden olabilmektedir. Bu değişimlerin, kültürel kimlik üzerinde erozyona yol açabileceği ve toplumsal yapıda dönüşümlere sebep olabileceği yönünde endişeler bulunmaktadır. Dijital dizi ve film izleme platformlarının etkisi de bu bağlamda dikkat çekmektedir. Bu platformların içerikleri aracılığıyla toplumsal değerler ve normlar üzerinde belirli etkiler oluşturabileceği düşünülmektedir. Özellikle, bazı ülkelerde toplumsal cinsiyet rolleri ve normlarına ilişkin algıların bu içeriklerden etkilendiği ifade edilmektedir. Bu durum, kültürel normların değişimi ve toplumsal yapıların dönüşümü bağlamında tartışmalara yol açmaktadır.¹⁴

Dijital Dünyada Din Eğitimi

Kişisel bilgisayarlar, çağdaş teknolojinin en önemli iletişim araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, özünde bir iletişim sürecidir ve iletişim olmaksızın eğitimin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. İletişim, iki birim arasında karşılıklı mesaj alışverişi olarak tanımlanabilir. Günümüzde yeni bir iletişim çağının yaşandığı ve kişisel bilgisayarların bu çağın en etkili araçlarından biri olduğu söylenebilir. Psikolojik araştırmalar, dini duygu ve düşüncelerin beynin yaratıcılık, sezgi ve bilinç kabiliyetlerinin merkezi olan sağ yarı küresi tarafından yönetildiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, konuşma, kavrama ve bilme yetisi, mantıklı ve metodolojik düşünmenin merkezi olan sol yarı küre tarafından kontrol edilmektedir. Sesli ve görüntülü bilgisayarların din eğitimi alanında kullanılması, çocukların hem zihinsel hem de duygusal gelişimini destekleme potansiyeline sahiptir. Bu araçlar, yalnızca beynin sağ tarafına hitap eden kitle iletişim araçlarından farklı olarak, her iki beyin yarı küresine birden hitap ederek daha dengeli bir öğrenme deneyimi sağlayabilir. Din eğitiminde bilgisayarların etkili bir şekilde kullanılması, çocukların zihinsel gelişimini desteklerken aynı zamanda dini duygularını harekete geçirebilmektedir. Din eğitimi programlarının verimliliğini artırmak için, çocukların dikkatini canlı tutacak ve dini duygularını uyandıracak uygun müzik ve ses efektleri gibi unsurların programa dahil edilmesi önemlidir. Bu tür düzenlemeler, uzun süreli eğitim programlarının dikkat dağıtıcı etkilerini azaltarak, daha verimli ve etkili bir öğrenme ortamı oluşturulmasını sağlayabilir.¹⁵

Bilgisayarın din eğitimi açısından sunduğu avantajların yanı sıra bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bilgisayar, çocuğun dini kimliğini tek başına şekillendiren veya değiştiren bir araç değildir; ancak dini kimliğin uyarılması, pekiştirilmesi ve güçlendirilmesinde destekleyici bir rol oynayabilir. Örgün eğitimi tamamlayıcı, zenginleştirici ve destekleyici bir araç olarak kullanılabilir. Bilgisayar, öğrenme isteğini artırabilir, motivasyon sağlayabilir ve öğrenmeyi teşvik edebilir. Ancak bu etki, bireyin dini konulara ilgili ve istekli olması durumunda ortaya çıkabilir. Bilgisayarın rolü, bireyin dini bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmak

¹³ Dağıtmaç - Ekmen, *Dijital Psikolojik Devrim*, 79.

¹⁴ Gedik, *Dijital Neslin Müslüman Bilinci*, 34-36.

¹⁵ M. Akif Kılavuz, "Çocuğun Dini Eğitimi ve Öğretiminde Bilgisayarın Yeri ve Önemi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (01 Ocak 1998), 373.

ve gerçek din eğitimcileriyle bağlantı kurmasını sağlamak olmalıdır. Ayrıca, bilgisayarla öğrenilen bilgilerin her zaman uygulamaya geçirilememesi, önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Örneğin, bir çocuk bilgisayar aracılığıyla abdest almayı veya namaz kılmayı öğrenebilir; ancak dini kimliğin gerçek anlamda gelişmesi, bu bilgilerin uygulamaya konulmasını ve rehberlik edilmesini gerektirir. İnsan şahsiyeti, tecrübe yoluyla gelişir ve bu süreçte bireyin rehberlik alması önemlidir.¹⁶

Sosyal medyanın gençler üzerindeki etkilerini farklı boyutlarıyla ele alan çalışmaya göre, sosyal medyaya yoğun ilgi duyan gençlerin, kendilerini kontrol etme noktasında problem yaşadıklarını ve bağımlılık derecesinde davranışlar gösterdikleri ifade edilmiştir. Bu bağımlılığı kontrol altına alma noktasında özdenetimin önemli bir etmen olduğu vurgulanmaktadır. Sosyal medya kullanım süresindeki artış, genç bireylerin sosyal ve psikolojik gelişimlerinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açmakla birlikte, akademik başarılarını ve iletişim becerilerini de olumsuz etkilemektedir.¹⁷ Eğitimde, eğiten ile eğitilen arasındaki iletişimin etkinliği ve sürdürülebilirliği, kullanılan iletişim araçlarının amaca uygun bir şekilde bir araya getirilmesine bağlıdır. Bilgisayar, bu araçlardan biri olup eğitim sistemini destekleyen bir bileşendir ancak tek başına bir eğitim sistemi değildir. Eğitim sisteminin içinde yer alabilir ve çeşitli amaçlar için etkili bir araç olarak kullanılabilir, ancak tüm eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir.¹⁸

Bilgisayar, özellikle hesaplama, sınıflama ve sıralama gibi tanımlanabilir adımları olan işlemlerde oldukça etkilidir. Ancak yaratıcılık, özgünlük, içtenlik ve doğallık gibi insana özgü beceriler gerektiren durumlarda yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, bilgisayar eğitimde önemli bir destek unsuru olmasına rağmen, öğretmenin veya eğitim sisteminin yerini alamaz. Eğitimde teknolojinin rolü, bir yardımcı olarak değerlendirilmelidir; eğitimin temel unsuru olan insan etkileşiminin yerini alması mümkün değildir.¹⁹

Gençlik Dönemi

Gençlik dönemi, bireyin kimlik ve inanç yapısını şekillendirdiği, dinî uyanış ve bilinçlenmenin yaşandığı önemli bir süreçtir. Bu dönemde gençler, geleneksel kabulleri sorgular, eleştirir ve yeni dinî yönelimlere ilgi duyabilirler. Aynı zamanda, dinî düşünce ve yaşamdan kısa ya da uzun süreli uzaklaşma, soğuma veya tamamen dine yönelme gibi çeşitli davranışlar sergileyebilirler. Bu süreç, gençlerin duygusal ve zihinsel dünyalarında önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Genç bireyin din eğitimi, çocuklukta aileden aldığı temel eğitimle başlar ve okul hayatıyla devam eder. Ancak bu süreç yalnızca okul ve aile ile sınırlı kalmaz; sosyal çevrenin genişlemesiyle birlikte genç, farklı inançlar, düşünceler ve yaklaşımlarla karşılaşır. Bu durum, bireyin etkileşim ağını zenginleştirerek, kimlik gelişiminde farklı perspektiflerden etkilenmesine yol açar. Gençlik, aynı zamanda bireyin bağımsız bir kişilik oluşturmaya, kendi kararlarını vermeye ve iradî eylemlerini yönetmeye başladığı önemli bir dönemdir. Bu süreçte gençler hem sunulan din eğitiminden etkilenir hem de farklı bilgi kaynaklarından edindikleri dini bilgileri

¹⁶ Kılavuz, "Çocuğun Dini Eğitimi ve Öğretiminde Bilgisayarın Yeri ve Önemi", 377.

¹⁷ Handan Yalvaç Arıcı - Sümeyra Arıcan, "Sosyal Medyanın Etkilerine Yönelik Manevi Danışmanlık Eğitimi İhtiyaç Analizi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2022), 295.

¹⁸ Ali Baykal, "Eğitimde Bilgisayar: Yararları ve Yetersizlikleri - 1", (16 Şubat 2024), 29.

¹⁹ Ali Baykal, "Eğitimde Bilgisayar: Yararları ve Yetersizlikleri - 2", (16 Şubat 2024), 14.

içselleştirerek kendi dinî eğitim süreçlerini şekillendirir. Böylece, dinî kimlik ve inançları bu etkileşimlerle güçlenir.²⁰

Kur'an ve sünnet, gençlik dönemine büyük önem atfetmekte, bu dönemi bireyin hayra yöneltilmesi ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlaması için önemli görmektedir. Kur'an'da gençler, büyük olaylarda aktif rol üstlenen ve yılmadan mücadele eden kimlikleriyle öne çıkmaktadır. Bu vurgu, gençlerin sadece şikâyet eden değil, aksine sorunları çözmek için çaba sarf eden bireyler olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, yakın ve uzak sosyal çevrenin desteği, gençlerin olumlu yönde gelişim göstermesi açısından önemlidir. Peygamber metodolojisinde de gençlere özel bir önem verilmiştir. Onlara sevgi ve saygıyı hissettirmek, akıl ve duygu seviyelerine hitap ederek tatmin sağlamak önceliklidir. Bu yaklaşımda, gençlerin aşırılıklarını törpülemek, günah yerine alternatifler sunmak ve sorunlarına çözüm odaklı yaklaşmak esas alınmıştır. Gençlerin potansiyelini doğru yönlendirmek için üst hedefler belirlemek ve onların dinî kimliklerini güçlendirecek fırsatlar sunmak önemli görülmektedir.²¹

Gündeme ait haberleri anında takip etme imkânı veren ve iletişimin herkesle aktif olarak yaşandığı bir mecra olan sosyal medya, aynı zamanda ergenlerin eğitim, oyun ve daha birçok aktiviteyi eş zamanlı olarak deneyimleyebildiği bir ortam sunmaktadır. Beraberinde bir tuşla ünlü insanların hayatına dâhil olabilme ve iletişim kurabilme imkânı sunmaktadır. Bu ortamda dünya adeta küçük bir kasaba halini almaktadır. Burada paylaşılan her türlü resim, video ve mesajlar bireylerin inanç ve değerlerini etkilemektedir. Özellikle risk taşıyan ergenlik döneminde, olumlu ya da olumsuz şekilde etkili olan sosyal medya, ergen bireyin din tasavvurunu da değiştirip dönüştürme potansiyeli taşımaktadır.²²

Sonuç olarak, gençlik dönemi, bireyin dinî kimliğinin ve kişisel değerlerinin şekillendiği bir dönemdir. Bu süreçte, aile, okul, sosyal çevre ve din eğitimi kaynakları bir bütün olarak ele alınmalı, Kur'an ve sünnetin sunduğu ilkelerle uyumlu bir yaklaşımla, gençlerin potansiyellerini hayra yönlendirecek fırsatlar sunulmalıdır. Bu, hem bireysel hem de toplumsal açıdan daha güçlü ve dengeli bir yapının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Dijital Dünyada Ebeveyn Olmak

Aile, akrabalık bağı ile bir araya gelen bireylerden oluşan bir topluluktur ve toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilir. İslam'da aile, neslin devamını sağlayan bir vesile, bireyin huzur bulduğu bir ortam ve kişiyi dinen günah olarak görülen kötülüklerden uzak tutan önemli bir yapı olarak değerlendirilir.²³

Aile kavramı, üzerinde çeşitli tartışmalar yapılan ve farklı şekillerde tanımlanan bir olgudur. Bazı tanımlara göre aile, aralarında gerçek ya da varsayımsal kan bağı bulunan, karşılıklı hak ve sorumluluklara sahip bireylerden oluşan, toplumun en küçük birimidir. Bir başka tanım ise aileyi, cinsel ilişki, kan bağı veya yasal bağlarla bir araya gelen bireylerin

²⁰ Nazlı Tutku Kalfa, *Gençlik Dönemi İnanç Gelişimi ve Eğitiminde Etkili Olan Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 1.

²¹ Ali Kemal Acar, "İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (22 Haziran 2022), 25-46.

²² Handan Yalvaç Arıcı - Sümeyra Arıcan, "Ergen Din Tasavvurunun İnşasında Sosyal Medya", *Kalemname* 12 (24 Aralık 2021), 70.

²³ Mehmet Akif Aydın, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1989), "Aile".

oluşturduğu bir grup olarak ifade eder. Aile, bireyin ruhsal, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimine katkı sağlayan bir toplumsal yapıdır. Aynı zamanda, toplumların varlığı ve devamlılığının temel güvencesi olarak görülür.²⁴ Toplumun en küçük birimi olarak aile, ortak bir geçmişi ve geleceğe dair beklentileri paylaşan, karşılıklı etkileşim ve iletişim içinde olan bireylerin oluşturduğu bir sistemdir. Bunun yanı sıra, üretim ve tüketimin sürdürüldüğü, sosyal ve duygusal ilişkilerin düzenlendiği ve toplumsal ile hukuksal görevlerin yerine getirildiği bir yapıdır. Aile içinde çocuklar, neslin devamını sağlama ve geleceğe yönelik planlar için bir güvence kaynağı olarak görülür. Bu yönleriyle aile, bireylerin gelişimine katkı sağlarken toplumsal düzenin devamlılığını da destekleyen temel bir birimdir.²⁵

Çocukların aileleriyle ilişkileri, kişiliklerine, benlik algılarına ve çevreleriyle olan ilişkilerine önemli bir etki yapar. Anne ve babalar, tutum ve davranışlarıyla çocuklarını duyarlı, ilgili, sorumlu, mutlu ya da kaygısız, sorumsuz ve mutsuz bireyler haline getirebilirler. Bu nedenle, sağlıklı bireylerin ve sağlıklı nesillerin yetişmesinde anne ve babalara büyük sorumluluklar düşmektedir. Anne babaların çocuklarıyla tutarlı ve düzenli bir şekilde sergiledikleri davranış kalıpları, çocukların ruhsal uyumu açısından önemli bir rol oynar. Olumlu ve destekleyici bir tutum, çocuğun sağlıklı gelişimine katkıda bulunurken, olumsuz ve kısıtlayıcı bir tutum bazı ruhsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Ailede çocuğa yönelik tutumlar, aile yapısıyla birlikte çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.²⁶

Araştırmalar, telefon, bilgisayar ve internet konusunda gençlerin ebeveynleri ile yoğun çatışma yaşadıklarını göstermektedir. Ebeveynlerin göstermiş olduğu eksik ve başarısız tutumlar, gençleri yoğun sosyal medya kullanımına yöneltten temel nedenlerdendir.²⁷ Ebeveynlerin teknoloji kullanımı açısından sahip oldukları tutumlar, teknolojik gelişmeler ve yenilikler karşısında gösterdikleri tepkiler ve sergiledikleri davranışlar, çocukları büyük ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda çocukların tutum ve davranışlarının şekillenmesinde ve yönlendirmelerinde, ebeveynlerin gösterdiği tutum ve davranışlar önem arz etmektedir.²⁸

İnternetin günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, ebeveynlerin çocuklarını dijital dünyaya hazırlama sorumluluğunu artırmıştır. Bu bağlamda ebeveynler, maddi roller (bilgisayar ve internet erişimi sağlama) ve sembolik roller (rehberlik ve kriter belirleme) üstlenmektedir. Ancak çocukların dijital çağda daha yetkin kullanıcılar olmaları, ebeveynleri zorlamaktadır. Araştırmalar, ebeveynlerin dijital teknolojilerin fırsatlarından ziyade olumsuz yönlerine odaklandıklarını ve genellikle kullanım yasağı veya süre sınırı gibi kısıtlayıcı yöntemler uyguladıklarını göstermektedir. Oysa dijital medya araçlarının, özellikle çocukların temel becerilerinin gelişimine katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Dijital ebeveynlik

²⁴ Remziye Ege, "Ailede Din Eğitimi", *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 353-355.

²⁵ Tuğçe Aybak - Melek İpek, "Ergenlik Dönemindeki Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadıkları Sorunlar", *Aydın Sağlık Dergisi* 7/2 (01 Haziran 2021), 141-165.

²⁶ Fatih Aydoğdu - Mücahit Dilekmen, "Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/2 (23 Aralık 2016), 0-0.

²⁷ Sümeyra Arıcan - Handan Yalvaç Arıcı, "Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1100-1101.

²⁸ Yalın Kılıç Türel - Duygu Gür, "Ebeveynlerin Çocukların Bilişim Teknolojileri Kullanımına Yönelik Tutumları Üzerine Bir Ölçek Geliştirme Çalışması", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 32/1 (08 Haziran 2019), 148.

anlayışında beklenen, ebeveynlerin kısıtlayıcı yaklaşımlar yerine rehberlik etmeleri ve çocuklarının dijital deneyimlerine aktif katılım sağlamalarıdır. Hem ebeveynlerin hem de çocukların dijital okuryazarlık konusunda eğitime ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir.²⁹.

Sonuç

Din eğitimi, her ailenin inançları doğrultusunda şekillenen bir süreç olsa da dijital ortamda din eğitimi, özellikle ebeveynler açısından henüz yeterince ele alınmamış bir konudur. Literatür ve gözlemler, ebeveynlerin dijital din eğitimi konusunda bilgi eksikliği, önyargılar ve endişeler taşıdığını göstermektedir. Pandemi döneminde uzaktan eğitim deneyimi, ebeveynlere dijital eğitim konusunda gözlem ve deneyim fırsatı sunmuş olsa da, çoğu ebeveynin bu süreci daha çok gençlerin internette geçirdiği zamana odaklanarak değerlendirdiği görülmüştür.

Dijital ortamda yer alan yanlış dini bilgiler ve bu bilgilerin gençler üzerindeki etkileri, ebeveynlerin en çok endişe duyduğu konular arasında yer almaktadır. Ancak dijital din eğitiminin tamamen olumsuz bir yöntem olarak değerlendirilmesi, gençlerin dijital dünyadan tamamen uzak tutulması gibi yaklaşımlar, çağın gereklilikleriyle uyuşmamakta ve ters sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda, hem ebeveynlerin hem de gençlerin dijital okuryazarlık becerilerini geliştirecek eğitim programlarının uygulanması önemlidir.

Okullarda verilen din eğitiminin, dijital çağın gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Müfredatın teknolojiyle entegrasyonundaki eksiklikler ve okul altyapısının yetersizliği, bu sürecin etkin bir şekilde yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin ve ebeveynlerin dijital ortamda din eğitimi sürecini yönetme konusunda desteklenmesi gerekmektedir. Okulların rehberlik hizmetleri aracılığıyla öğrenci ve ebeveynlere bilgi sağlanması ve devlet destekli seminerlerin düzenlenmesi, bu konuda olumlu katkılar sağlayabilir.

Dini ve ahlaki konularda sosyal medyanın olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda, genç bireylerin sosyal medya okuryazarlığı becerileri kazanmaları, uygun olmayan içeriklere karşı farkındalık geliştirmeleri ve bu içeriklere karşı iradeli davranışlar sergileyebilmeleri için eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanda yapılacak detaylı araştırmalar ve alınacak önlemler, dijital din eğitimi süreçlerinin etkinliğini artırabilir ve genç bireylerin ahlaki değerlerini koruma noktasında önemli katkılar sunabilir.

Kaynakça

- Acar, Ali Kemal. “İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (22 Haziran 2022), 25-46. <https://doi.org/10.53112/tudear.1054146>
- Arıcan, Sümeyra - Arıcı, Handan Yalvaç. “Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1062-1106. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1020477>
- Arıcı, Handan Yalvaç - Arıcan, Sümeyra. “Ergen Din Tasavvurunun İnşasında Sosyal Medya”. *Kalemname* 12 (24 Aralık 2021), 67-93.

²⁹ Tuba Kopuz vd., “Dijital Ebeveynlik Tutumu İle Çocukların Güvenli İnternet Kullanımları Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (29 Aralık 2022), 138.

- Arıcı, Handan Yalvaç - Arıcan, Sümeyra. “Sosyal Medyanın Etkilerine Yönelik Manevi Danışmanlık Eğitimi İhtiyaç Analizi”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (30 Haziran 2022), 263-302. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1097067>
- Aybak, Tuğçe - İpek, Melek. “Ergenlik Dönemindeki Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadıkları Sorunlar”. *Aydın Sağlık Dergisi* 7/2 (01 Haziran 2021), 141-165.
- Aydın, Mehmet Akif. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2 Cilt. İstanbul, 1989. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aile>
- Aydoğdu, Fatih - Dilekmen, Mücahit. “Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/2 (23 Aralık 2016), 0-0.
- Baykal, Ali. “Eğitimde Bilgisayar: Yararları ve Yetersizlikleri - 1”. https://www.academia.edu/28319060/E%C4%9Fitimde_bilgisayar_Yararlar%C4%B1_ve_yet_ersizlikleri_1
- Baykal, Ali. “Eğitimde Bilgisayar: Yararları ve Yetersizlikleri - 2”. https://www.academia.edu/28322395/E%C4%9Fitimde_bilgisayar_Yararlar%C4%B1_ve_yet_ersizlikleri_2
- Dağıtmaç, Murat - Ekmen, Şehadet. *Dijital Psikolojik Devrim*. İstanbul: Motto, 3. Basım, 2019.
- Desmurget, Michel. *Dijital Ahmak Fabrikası*. çev. Ömer Kemal Buhari. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Ege, Remziye. “Ailede Din Eğitimi”. *Din Eğitimi El Kitabı*. ed. Recai Doğan - Remziye Ege. Ankara: Grafiker Yayınları, 7. Basım, 2012.
- Gedik, Sefa. *Dijital Neslin Müslüman Bilinci*. İstanbul: Çığır Yayınları, 2022.
- Kalfa, Nazlı Tutku. *Gençlik Dönemi İnanç Gelişimi ve Eğitiminde Etkili Olan Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kılavuz, M. Akif. “Çocuğun Dini Eğitimi ve Öğretiminde Bilgisayarın Yeri ve Önemi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (01 Ocak 1998).
- Kopuz, Tuba vd. “Dijital Ebeveynlik Tutumu İle Çocukların Güvenli İnternet Kullanımları Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (29 Aralık 2022), 123-153. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1111996>
- Mert, Şevket. *Bilgisayar Oyunları Yoluyla Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi*. Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Özkan, Abdurrahman. *Dijital Çağın Çocukları*. İstanbul: Kriter Basım Yayın Dağıtım, 1. Basım, 2022.
- Türel, Yalın Kılıç - Gür, Duygu. “Ebeveynlerin Çocukların Bilişim Teknolojileri Kullanımına Yönelik Tutumları Üzerine Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 32/1 (08 Haziran 2019), 145-165. <https://doi.org/10.19171/uefad.455888>
- Vardarlier, Pelin - Zafer, Cem. “Medya ve Toplum”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 22/2 (30 Kasım 2019), 355-361. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.472210>